

Pszichoanalitikus egyesületek és tagjaik a II. világháború előtti Magyarországon

Psychoanalytic societies and their members in Hungary before World War II

Friedrich Melinda

doktorandusz, PTE BTK Pszichológiai Doktori Iskola Elméleti Pszichoanalízis Program

melinda.friedrich@gmail.com

Initially submitted September 8, 2017; accepted for publication October 2, 2017

Abstract

Psychoanalysis was in one a science, a healing method, and a broad cultural movement. The criteria of being a psychoanalyst changed permanently in spatial and temporal terms alike. Who could be regarded as a psychoanalyst? There is no one correct and uniformly accepted answer to this question. This paper investigates the criteria of being psychoanalyst in Hungary before World War II. In this country as a part of the history of psychoanalysis between 1927 and 1933/34 there existed two psychoanalytical societies the members of which regarded themselves as psychoanalysts: the Hungarian Psycho-Analytical Society headed by Sándor Ferenczi, and the Hungarian section of the Association of Independent Medical Analysts with Sandor Feldmann as its president. This paper focuses on analysing of memberships in both societies in terms of membership criteria, professional origin of members, and the interrelation of these societies while involving the presentation of disputes on interpretation and use of definition „psychoanalysis” in the Hungarian press. By exploring the life of members of the Hungarian Psycho-Analytical Society we get a picture about the transition of psychoanalysis from an open movement into a closed, professional community through the examined period 1913-1939.

Keywords: Psychoanalytic societies, history, before World War II

Kulcsszavak: Pszichoanalitikus egyesületek, történet, második világháború előtt

„Mondhatnám olyan márka a világon ez a magyar pszichoanalitikus, mint a női ruhában: Patou, vagy a legjobb férfifrakkban Pool” (Ó.É. 1930, 7).

A múlt század első évtizedeiben a pszichoanalízis egyszerre volt tudományág, gyógyítási módszer és átfogó szellemi mozgalom. A pszichoanalitikusság kritériumai térben és időben is jelentős eltéréseket mutattak, így a kérdésre, hogy ki volt pszichoanalitikusnak tekinthető, nem adható általánosan érvényes és egységes válasz. Dolgozatomban azt mutatom be, hogy kik voltak és milyen végzettséggel rendelkeztek a II. világháború előtti Magyarországon a pszichoanalitikusok, ill. a különböző pszichoanalitikus egyesületek tagjai.¹ Ezúton képet

1. Magyarországon három analitikus irányultságú egyesület létezett, a Magyarországi Pszichoanalitikai Egyesület, a Független Orvosanalitikusok Magyarországi Egyesülete és a Magyar Individuálpeszichológiai Egyesület. Dolgozatomban ez utóbbival nem foglalkozom, mert bár az individuálpeszichológiát a pszichoanalízis egyik 'vadhajtása'-nak tartották és a korabeli freudista pszichoanalitikusok mint riválisra tekintettek rájuk (Lásd Ferenczi Freudnak írt leveleit, pl. Freud/Ferenczi 2005: 253), az individuálpeszichológusok az orvosanalitikusokkal ellentétben soha nem nevezték magukat pszichoanalitikusnak. Az individuálpeszichológia egyértelműen elhatárolta magát a lélekelemzéstől, mondván, az individuálpeszichológia és a pszichoanalízis „egymással homlokegyenest ellenkeznek”, és bár mindegyikük az idegbajt lelki betegségnek tekinti s lelki eszközökkel gyógyítja,

kaphatunk arról, mikor ki lehetett Magyarországon pszichoanalitikus, és arról is, hogy a kezdetektől az 1930-as évek végéig milyen fejlődésen ment keresztül a pszichoanalízis mint szakma.

Az alapító: Nemzetközi Pszichoanalitikai Egyesület.

1910-ben a nürnbergi kongresszuson – Ferenczi Sándor javaslatára – megalakult a Nemzetközi Pszichoanalitikai Egyesület. Az egyesületi keretekre többek között (Vö. Ferenczi 1911) azért volt szükség, hogy a pszichoanalízis egyértelműen elkülöníthető legyen attól, ami nem az: „Legyen majd fórum, mely illetékes megállapítani: ehhez a bolondsághoz pedig az analízisnek semmi köze, ez nem pszichoanalízis” (Freud 1993: 98). Az egyesület célja is megjelöltetett: „A Freud alapította lélekelemző tudománynak, egyrészt mint tiszta lélektannak, másrészt mint az orvosi és szellemi tudományokra alkalmazott lélektannak az ápolása és továbbfejlesztése; a tagok kölcsönös támogatása minden, a pszichoanalitikai ismeretek megszerzése és terjesztése iránti törekvésekben” (Freud 1993: 98-99). Az egyesületi forma az első lépést jelentette a pszichoanalízis intézményesülése felé vezető úton.

Ez az egyesületi forma a nemkívánatos elemek távol tartására is szolgált. Az 1910-es évben jelentette meg Freud *A vad pszichoanalízisről* szóló írását, amelyben kifejtette nézeteit a vad analitikusoktól való elhatárolódás szükségességéről: „Sem nekem, sem kollégáimnak nem kellemes ilyen módon monopolizálni az igényt egy orvosi technika üzésére. De tekintetbe véve azokat a veszélyeket, amelyeket egy ilyen „vad” pszichoanalízis előrelátható gyakorlása a betegekre és a pszichoanalízis ügyére nézve jelent, nem maradt más választásunk. 1910 tavaszán alapítottunk egy nemzetközi pszichoanalitikus egyesületet, melynek tagjai nevük nyilvánosságra hozatalával fejezik ki odatartozásukat, hogy elutasítsák a felelősségvállalást mindazok tevékenységéért, akik nem hozzánk tartoznak és gyógyítási módszerüket „pszichoanalízis”-nek nevezik” (Freud 2007: 106).²

Az egyesületi tagság feltételrendszere térben és időben is jelentős eltéréseket mutatott. Az egyesületek összetételét legmarkánsabban meghatározó tényező – az adott kor politikai viszonyain, az ezekhez kapcsolódó emigrációs hullámokon, illetve a tudományszerveződésen (rivális egyesületek megjelenése, a pszichoanalízis egyre erősödő intézményesülése) túlmenően – a pszichoanalitikus mozgalom, illetve az adott tagegyesület élén álló személy. 1910-től nagyjából az 1920-as évek közepéig a tagfelvétel szabályait az egyes helyi csoportok határozták meg, így az egyes csoportok tagjainak összetétele nagymértékben függött az adott tagegyesület elnökének szakmai és személyes kapcsolataitól és hatalmi pozíciójától. A tagok végzettségét illetően például már a Nemzetközi Egyesület megalakulása idején is különböző álláspontokat képviseltek az egyes tagszervezetek elnökei. Zürichben a tagság feltétele a felsőfokú végzettség. A berlini helyi csoportba vagy a tengerentúli egyesületekbe csak orvosi végzettséggel rendelkezők léphettek be. Bécsben és Budapesten ellenben nem rendelkeztek a tagok végzettségéről, és nem korlátozták a tagságot a tudományos világ képviselőire. A pszichoanalitikusok megosztottsága az analitikus végzettségének kérdésében az 1926-as laikus analízis körüli vitában csúcspontot ért el (Vö.: Freud 1926a, Freud 1926b, lásd még: Bos 2001). Freud a közép-európai analitikusok többségével egyetértésben ellenezte, hogy az amerikai csoportok megtagadták a nemorvosok felvételét, sőt, Ferenczi szerint ez a korlátozás az egyesület alapszabályával is ellenkezett (*IZP*

„az individuálpeszichológia, ellentétben a freudizmus módszerével, sohasem vizsgálja az ideges embert külön, környezetétől függetlenül” (Z. Beke 1925: 22).

2. A pszichoanalízis történetében nem találunk néven nevezett vad analitikusokat, legfeljebb név nélküli utalásokat (pl. Jones 1957: 50). Kivételt képez ez alól Georg Groddeck esete, aki az 1920-as hágai kongresszuson önmagát címkézte vad analitikusnak (és aki a berlini egyesület tagja volt). Freud útmutatásait követve azonban könnyen akadhatunk vad analitikusnak minősülő analitikusra, azaz olyan pszichoanalitikusra, aki nem lett kiképezve, s mégis gyakorló analitikus. Csáth Géza nem kapott analitikus kiképzést, s nem volt tagja egyik egyesületnek sem, idegorvosként mégis végzett analízist (s eredményeit publikálta is). Az is előfordult, hogy az analitikus stílusa, munkamódszere minősült vadnak. Ilyen volt a Freud által egykor nagyra tartott, pácienseit kávéházakban analizáló anarchista Otto Gross, aki haláláig pszichoanalitikusnak tartotta magát. Groddeck, Csáth, Gross mind orvosi végzettséggel rendelkeztek, Csáth és Gross idegorvos volt.

1925: 527 in Giefer 2007).

Az intézményesülés mérföldkövei. A tagság és a képzés feltételrendszere.

1920-ban Berlinben megnyílt az első pszichoanalitikus poliklinika, amely 1923-tól hivatalosan kiképző intézet is volt. 1922-ben a bécsi egyesület alapszabályba rögzítette, hogy üléseit csak egyesületi tagok látogathatják, és az új tagok esetében bevezetésre került a három hónapos próbaidő is.³ 1923-ban egy, a berlini egyesület (Berliner Psychoanalytische Vereinigung) hat tagjából – többek között Karl Abraham⁴, Max Eitingon⁵ és Hanns Sachs⁶ – álló bizottság kidolgozta a pszichoanalitikus képzés irányvonalait, a pszichoanalitikus képzés „Eitingon-modell”-ként elhíresült berlini modelljét (*IZP* 1924: 232-233 in Giefer 2007, vö. Schröter 2002, 176).⁷ E modell továbbfejlesztett változatát Eitingon a Bad Homburg-i kongresszuson mutatta be, és valamennyi egyesület elé követendő példaként állította (Bővebben lásd: Schröter 2002).⁸ 1925-től fogva a nemzetközi egyesületnek csak azon tagjai végezhettek terápiát, akik az egész képzési utat végigjárták. Az elméleti képzéssel kiegészített kiképző analízis mellett a kontroll analízis is a „jövőbeli pszichoanalitikus conditio sine qua non-ja” lett. A tagfelvétel és a képzés rendszere egyre merevebbé, szigorúbbá vált. Az Eitingon-modell az egyesületi tagságot is a képzési feltételek teljesítéséhez kötötte, ami azt is jelentette, „hogy a Nemzetközi Pszichoanalitikai Egyesület tudományos egyesületből pszichoanalitikus terapeuták szakmai szövetségévé alakult” (Schröter 2002: 175).

Az analitikus képzés új irányelveinek elfogadtatása azonban nem volt zökkenőmentes. Mint annyiszor a pszichoanalízis történetében, az analitikusok ebben a kérdésben is több táborra oszlottak. Freud nem osztotta Eitingon és az őt támogató Ernest Jones⁹ lelkesedését: „A távolból azon fáradozom, hogy bizonyos, most érvénybe lépő korlátozásokat a [bécsi] kiképzőintézetben mérsékeljek. Magam közismerten a laikus analízis

³ Ez azt jelentette, hogy a plénum többségi határozattal megállapította, hogy a tagságra pályázó tudományos/gyakorlati képzettsége kielégítő-e. A szavazás pozitív eredménye esetében a pályázó mint „tagjelölt” három hónapig részt vehetett az egyesület tudományos ülésein. Ezalatt kellett megtartania próbaelőadását, amely alapján, illetve az ülések vitáiban való részvétele alapján döntött a plénum az illető végleges felvételéről (*IZP* 1922: 248 in Giefer 2007).

⁴ Abraham, Karl (1877-1925): német pszichiáter, pszichoanalitikus, a 1910-től haláláig az általa alapított Berlini Pszichoanalitikus Egyesület elnöke, 1914-től 1918-ig és 1925-ben a Nemzetközi Pszichoanalitikus Egyesület elnöke, a Titkos Bizottság tagja.

⁵ Max Eitingon (1881-1943), oroszországi születésű orvos, pszichoanalitikus, tagja a Titkos Bizottságnak, Freud legbelső bizalmi körének. A Berlini Pszichoanalitikus Poliklinika (1920) és a Palesztin Pszichoanalitikus Egyesület (1933) alapítója, az Internationaler Psychoanalytischer Verlag patrónusa.

⁶ Sachs, Hanns (1881-1947): osztrák pszichoanalitikus, jogász. 1910-től a bécsi, majd a berlini egyesület tagja. 1912-től az *Imago* szerkesztője és a Titkos Bizottság tagja. 1932-től Bostonban élt.

⁷ E képzési irányelvek a képzés előfeltételeiről és menetéről is rendelkeztek. A „képzés előfeltétele befejezett vagy folyamatban lévő orvostudományi tanulmányok, [...] leendő gyermekanalitikusok esetében orvostudományi vagy pedagógiai (akár folyamatban lévő) végzettség szükséges” (*IZP* 1924: 232 in Giefer 2007). A jelölt felvételéről egy három tagból álló bizottság döntött a jelölt személyes bemutatkozása után. A képzés menete a következő volt: a) kiképző analízis, min. hat hónap b) kötelező és választható elméleti kurzusok, min. 2 szemeszter c) gyakorlati-poliklinikai képzés, amelynek megkezdéséhez megfelelő elméleti előképzettség és befejezett vagy előrehaladott kiképző analízis szükséges. Ez a szakasz legalább 2 évig tartott. A gyakornok a második évben – az oktatási bizottság engedélyével – megkezdhetette pszichoanalitikus működését. d) átmenet az önálló pszichoanalitikus tevékenység folytatása felé: az önálló pszichoanalitikus tevékenység az oktatási bizottság döntésének függvénye (*IZP* 1924: 233 in Giefer 2007, bővebben: Schröter 2002).

⁸ Max Eitingon az egységes képzési irányelvek szükségességét azzal indokolta, hogy „egyre nagyobb része annak, amit pszichoanalitikus mozgalomnak nevezünk, a Nemzetközi Pszichoanalitikai Egyesület falain kívül („extra muros”) játszódik le: ez elkerülhetetlen, mert a mozgalom túl széleskörű és sokrétű lett ahhoz, hogy egy ilyen központosított kör, mint a miénk, kordában tarthassa azt. Annál fontosabb emlékeznünk egyesületünk alapcéljára, ami a Freud által megalapított pszichoanalitikus tudomány ápolását és előmozdítását jelenti.[...] A sürgető követelményeknek megfelelő berendezkedések megteremtésével tehetünk eleget” (*IZP* 1925: 516 in Giefer 2007).

⁹ Jones, Ernest (1879-1958): brit (walesi) pszichiáter, pszichoanalitikus. A Titkos Bizottság tagja, az Amerikai és a Londoni (később Brit) Pszichoanalitikus Egyesület alapító tagja, az International Journal of Psychoanalysis alapítója, 1920-tól 1924-ig és 1934-től 1949-ig a Nemzetközi Pszichoanalitikus Egyesület elnöke. Freud életrajzírója.

híve vagyok, s liberális felfogásom alapján mindenki számára hozzáférhetővé szeretném tenni az analitikus képzést, aki törekszik rá, még akkor is, ha nem vetheti alá magát teljesen a teljes kurzus szigorú feltételeinek” (Idézi Freud/Eitingon 2004: 415). Körlevelében Ferenczi is aggályait fejezte ki a reformokkal kapcsolatosan: „Teljes mértékben osztom Professzor Úr nézetét; azzal, hogy az oktatást azon kevesekre korlátozzuk, akik alávetik magukat a teljes képzés szigorának, az okulást keresők többségét, (köztük értékes elemeket) valósággal az olyan sarlatánok karjaiba kergetjük, mint Stekel. Gondoskodni kellene egy kevésbé teljes képzés lehetőségéről. Szinte hetente jelentkeznek nálam orvosok, professzorok stb, akik, meghallván a szigorú feltételeket, rémülten elmenekülnek” (Freud/Ferenczi 2005: 66, 1925. október 25.).

E feltételeket Ferenczi egy interjúban így foglalta össze: „Van egy pszichoanalitikusokat kiképző intézet, amely tagja egy nemzetközi egyesületnek, melynek tanfolyama több évig tart. Először az illetőnek magának kell egy pszichoanalízisen keresztül mennie, hogy tisztában legyen önmagával és a pszichoanalitikus eljárással. [...] Amikor ezen keresztül ment (ez 1-2 év), akkor egy mai, tapasztalt analitikus felügyelete alatt könnyebb eseteket bízunk rá. Majd egy megfelelő tézis írásos kidolgozásával kell a társaság előtt megjelennie, s csak aztán kap licenciát” (Ferenczi 1991: 90).

A falak, amelyeket a pszichoanalitikus mozgalom azért vont maga köré, hogy védelmet nyújtsanak az akadémiai pszichológia felől érkező fenyegetésekkel és az egyesületek közötti rivalizálással szemben, az intézményesülés folyamata során egyre áthatolhatatlanabbá váltak. E folyamat során a tudományos élet pereméről indult átfogó szellemi mozgalom zárt szakmai közösséggé alakult.

A Pszichoanalízis Barátainak Nemzetközi Társasága. A pszichoanalízis fejlődéstörténetének egy járatlan útja

Ferenczi felismerte, hogy a szigorítással a pszichoanalízis nemcsak „értékes” elemeket veszít el, hanem nyitottságát is. Ezt elkerülendő, Ferenczi a hosszadalmas és fáradtságos képzési úttal szemben alternatívát javasolt a pszichoanalízis olyan hívei számára, akik nem voltak elkötelezödé a gyógyítás mellett. 1925-ben, a Bad Homburg-i kongresszust megelőzően tárta fel Freud előtt a terveit: „Mellesleg a kongresszuson el szeretnék indítani egy mozgalmat, amely – szerintem – a pszichoanalízis és a Verlag jövője szempontjából is elég fontos lehet. Javasolni fogom, hogy alapítsuk meg »A Pszichoanalízis Barátainak Nemzetközi Társaságát«, sok városi fiókléval, amelynek tagságát nem kötnénk semmiféle képesítéshez. A társaság alapításának célja az lenne, hogy kedvező irányban befolyásoljuk a »vad« analitikusokat és érdeklődőket. A »Nemzetközi Psz[icho]a.[nalitikus] Egyesület« befolyását azzal kellene biztosítani, hogy az elnököt és a tisztségviselőket a mi kongresszusunk delegálná. Első elnöknek Pfisteret javasolnám. [...] a mi egyesületünk feszes szervezetét és a tagság szigorú cenzúráját természetesen továbbra is fenn kell tartani. [...] A legfontosabb azonban a vadak nevelése volna és a lehetőség, hogy mindazon érdeklődőket (köztük értékes elemeket), akiknek nincs lehetőségük arra, hogy egyesületi tagságért folyamodjanak, valamiképpen befogadjuk és megszervezzük” (Freud/Ferenczi 2005: 50). Freud első reakciója egy bátorító válasz: „Az új »baráti társaságra« vonatkozó javaslata megfontolandó. [...] Az Ön egyesületének annyiban is lehetne értelme, hogy ellensúlyozhatná a $\Psi\alpha$ bekebelezésére irányuló újabb orvosi törekvéseket” (Freud/Ferenczi 2005: 52, 1925. augusztus 14.). Freud később visszakozott; az elnöki posztot ugyanis az erre kiszemelt Pfister nem vállalta, a Ferenczi által javasolt jelölteket (Lou Salomé, Aichhorn, Stärcke, Bernfeld, Anna Freud) pedig Freud nem találta alkalmasnak a feladatra: „Tervére nem válaszolok táviratilag. Az Ön által megnevezett személyek egyike sem alkalmas erre a feladatra, s örömet sem lelhetné benne. Amúgy is először a bizottság és a kongresszus jóváhagyását kell megszereznie, s a dolog talán függőben is marad. Ki tudja, sokat veszítünk-e vele! Az ilyesmi nálunk nem megy valami jól” (Freud/Ferenczi 2005: 56, 1925. aug. 27.). A kezdeményezés a Bad Homburg-i kongresszuson végleg meghíúsult: „A » $\Psi\alpha$ Barátainak Társaságára« vonatkozó indítványomat visszavontam, mivel a Bizottság minden tagja ellenezte. Sajnálom” (Freud/Ferenczi 2005: 59). Ferenczi a későbbiekben, egy november 28-án kelt levelében még egyszer visszautalt előterjesztett tervére,

„hogy a tudományos tanmenet mellett, amelynek elvégzése a tagsághoz szükséges, alapítsunk egyfajta középiskolát is, amely a laikusok tagadhatatlan érdeklődését szolgálná, s amelynek hallgatói közül némelyek, gondos kiválasztás nyomán esetleg »tudományos« pályára is bocsáthatók” (Freud/Ferenczi 2005: 68). Sorai visszhangtalanok maradtak, Freud már nem reagált a felvetésre.

Ferenczi álláspontja a 'vadak' elutasítása helyett a 'vadak' nevelése volt. Ezzel a nézetével azonban magára maradt a pszichoanalízis korabeli döntéshozói között. A pszichoanalízis a gyógyítani nem kívánó érdeklődők egyesületektől való távol tartása mellett döntött.

A Magyarországi Pszichoanalitikai Egyesület tagjai 1913 és 1939 között

A következőkben azt mutatom be, hogy kik voltak a budapesti csoport, majd Magyarországi Pszichoanalitikai Egyesület¹⁰ tagjai, hogyan változtak az egyesület létszámadatai és a tagok végzettsége a kezdetektől a II. világháborúig. Ezúton képet kaphatunk arról, mikor ki lehetett Magyarországon pszichoanalitikus, továbbá arról is, milyen fejlődésen ment keresztül a pszichoanalízis mint szakma.

1913-19. Származására és társadalmi hátterére nézve a magyarországi (mint általában a közép-kelet-európai) pszichoanalitikus jellemzően a gyorsan asszimilálódó zsidó polgárság tagjai közül került ki (vö. Erős 2013). Budapesten a szakmai körökben kezdetben jóformán ismeretlen Ferenczinek nem volt könnyű dolga a megfelelő alapítótársak felkutatásában sem (Bővebben lásd: Erős 2016). Ferenczi mint orvos nem volt elismert akkoriban, inkább az irodalmi-művészi körökben volt kiterjedt kapcsolatrendszere, leginkább a Galilei-kör tagjai és a *Nyugat* alkotói tartoztak ide. Ez a körülmény meghatározó volt az egyesület tagjainak összetétele szempontjából, ami a tagok foglalkozása szerinti sokszínűségét illeti. Az egyesület öt alapító tagjából négy fő orvos (három ideg orvos és Lévy Lajos mint belgyógyász), egy pedig – Ignotus személyében – jogi végzettséggel rendelkező költő, újságíró. A csoporthoz 1914-ben csatlakozott Hárnik Jenő, ideg orvos és Szilágyi Géza, jogász, költő, publicista (Lásd: melléklet)¹¹.

Az I. világháború alatt beállt szünet után a tagok 1918. március 17-én üléseztek újra, ekkor már nem mint csoport, hanem mint Magyarországi Pszichoanalitikai Egyesület (Silagi 2009: 81). 1918/19-re a korábban a tudományos élet periferiáján elhelyezkedő pszichoanalízis szerepe felértékelődött (Erős 2010, 90). Az 1918-as évben Budapest a pszichoanalízis központjává vált, otthont adott az V. nemzetközi pszichoanalitikai kongresszusnak, a sort Ferenczi 1919-es professzori kinevezése koronázta. Ezzel a pszichoanalízis, ha csak rövid időre is, de bevonult a felsőoktatásba és fontos lépést tett afelé, hogy mint értelmiségi szakma elismerésre találjon (Erős 2010: 86).

A pszichoanalízis és Ferenczi népszerűségével együtt a taglétszám is láthatóan megugrott – az egyesület 1918. december 31-re 18 tagot számlált –, és a tagok végzettségének palettája is színesedett: „Az 1918. decemberi taglista foglalkozás és társadalmi státusz szempontjából is jól tükrözi az akkori magyar zsidó értelmiségi középosztály összetételét. Vannak köztük orvosok, jogászok, tanárok, bölcsészek, közgazdászok, filozófusok, köztük olyanok, akik jómódú, felső-középosztálybeli budapesti családokból származtak (Ignotus, Róheim Géza, Freund Antal), és olyanok is, akik a vidéki zsidó kispolgárság gyermekeiként kerültek a fővárosba (Ferenczi, Varjas)” (Erős 2013). Az egyesület összetétele a tagok sokfélesége és sokoldalúsága tekintetében 1918/19-ben érte el tetőpontját. Sem előtte, sem később nem volt az egyesületnek ennyi különböző végzettséggel rendelkező tagja. Ha összevetjük a budapesti egyesület összetételét a bécsi, berlini vagy zürichi egyesületével, akkor azt látjuk, hogy kizárólag a budapesti egyesületre volt jellemző az irodalmi-politikai élet képviselőinek nagy arányú jelenléte, míg a bécsi egyesületben pl. az orvostanhallgatók jelenléte

10. A későbbiekben: MPE.

11. A munkám során használt taglisták forrása a Nemzetközi Pszichoanalitikus Egyesület hivatalos orgánuma, a Korrespondenzblatt (Giefer 2007).

tűnik fel. A budapesti egyesület azért mutathatott ilyen változatos képet, mert – akárcsak a bécsi egyesület – nem rendelkezett az egyesület tagjainak végzettségéről.

Az 1920 előtti időszakban a tagok többsége nem gyakorló analitikus, számukra a pszichoanalízis nem gyógy mód, hanem - Ignotus szavaival – „embernézet”. A pszichoanalitikus egyesületek tagjai az 1910-es években még nem egy adott szakma képviselői. A tagfelvétel szempontjai - a személyes kapcsolatokon túl - tehetség, tudományos érdeklődés és a pszichoanalízis iránti elköteleződés voltak. Fontos mind Freud, mind Ferenczi számára az volt, hogy minél többen álljanak mögöttük a pszichoanalízis iránt elkötelezett hívek, tekintet nélkül végzettségre és nemre – ami az adott korban ritkaságszámba ment.

1920-as évek. A Tanácsköztársaság bukását követően az egyesület több tagja is emigrációba kényszerült, az itthon maradottakra pedig megtorló intézkedések vártak.¹² Az emigrációs hullámot követően a tagok létszáma átmenetileg megfogyatkozott (Lásd: melléklet), és lassan kezdett újra gyarapodni, 1923 és 1925 között két fővel, miközben egy fő – Feldmann Sándor¹³ – esetében kiléptetés is történt. Ferenczi 1924 decemberi körlevelében adott helyzetjelentésében is hangsúlyozta, hogy a MPE is tartotta magát a tagfelvétel és a képzés egységesülő irányelveihez: „A néhány éve stagnáló taglétszám is növekedőben van; természetesen csak azokat vesszük fel, akik analízisben, majd gyakorlati és elméleti képzésben részesültek, amiről gondoskodunk” (Freud-Ferenczi 2005: 23). A stagnáló taglétszám a pszichoanalízis intézményesülését előmozdító intézkedések egyik velejárója volt. A szigorú tagfelvételi szabályok és a merev képzési irányelvek nem teremtettek kedvező feltételeket a MPE bővülésének. Ezenkívül 1927-ben Magyarországon is megjelentek a pszichoanalízistől korábban elszakadt Adler és Stekel fiókegyesületei, és valóban befogadták az 'értékes elemeket'.

Az intézményesülés folyamatának ellensúlyozásaképpen és a rivális irányzatok képviselőinek fokozott aktivitásától sarkallva, az 1920-as évek közepe táján a MPE egyfajta népszerűsítési mozgalom keretében számos előadást tartott a tágabb és szűkebb nyilvánosság részére. Ezek célja a propaganda mellett a „látens analitikusok” (Freud/Ferenczi 2004: 187) és újabb hívek felkutatása is volt. A tagok létszáma az 1927 és 1931 között 7 fővel nőtt (Lásd: melléklet). Ferenczi egy 1928-ban adott interjúban az alacsony taglétszám és a szigorú képzési feltételek mellett is fontosnak tartja kiemelni a pszichoanalízis és a szellemtudományok kapcsolatának fontosságát, az egyesület nyitottságát és a laikusok kiképezésének lehetőségét (*A pszichoanalitikus tanításokkal szemben*, 1928: 6).

1930-as évek. Freud következő, 1930 januárjában írott sorai is tanúskodnak arról a változásról, ami Ferenczihez – és így Budapesthez – való viszonyában is bekövetkezett: „Tudja, hogy Bécs – Budapest – Berlin alkotják a Nemzetközi Pszichoanalitikus Egyesület magvát [...]. Miközben azonban Bécs és Berlin között igen gyakoriak a legszemélyesebb viszonyok, addig Ön hagyja, hogy Budapest olyan elszigeteltségbe süllyedjen, amelynek mindannyian isszuk a levét” (Freud/Ferenczi 2005: 241). Freud és Ferenczi elhidegülése és a kedvezőtlen politikai légkör ellenére Magyarországon továbbra is „virágzott” a pszichoanalízis. Az intézményesülés szempontjából fontos lépést jelentett, hogy 1931-ben megnyílt Budapesten az egyesület első nyilvános rendelője és kiképző intézete. A rivális egyesületek elleni és a 'pszichoanalízis' név kizárólagosságáért folyó küzdelem az 1930-as évek elejére sem hagyott alább, de, amint Ferenczi 1931 májusában Eitingonnak hírül adta: az „[e]gyesületben ismét pezseg az élet. Az ifjú utánpótlás, többnyire orvosnők, telve vannak munkakedvvel; a laikusok (férfiak és nők) többnyire gyermekanalízissel foglalkoznak” (Freud/Ferenczi 2005: 278). A MPE tagjainak létszáma 1931 és 1937 között változatlanul 21

12. Ferenczit kizárták a Budapesti Királyi Orvosegyesületből, Róheim Gézát eltávolították a Nemzeti Múzeumból (lásd Hárs 2009).

13. Feldmann Sándor (1890-1972): ideg orvos, pszichoanalitikus, 1919-től 1923-ig a Magyarországi Pszichoanalitikai Egyesület tagja. 1927-től Ferenczi 1933-ban bekövetkezett haláláig a Független Orvosanalitikusok Magyarországi Egyesületének elnöke. 1939-ben az USA-ba emigrált.

fő, bár több személyi változás történt: Ferenczi 1933-as halálával az egyesület elnöki tisztségét Hollós vette át, 1934-ben pedig új tagként jelent meg Hajdu-Gimes Lilly (lásd: melléklet, Hajdu-Gimes Lillyről vö. Borgos 2009). Az egyesület tagjává válni az 1930-as évek második felében sem volt egyszerű, amint ezt Székács István is kiemeli: „Érdekes módon az, hogy én a nemzetközi kongresszuson előadtam és némi sikerrel - hát ezt mindenki tudta -, ez nem volt elegendő arra, hogy én az egyesület tagja legyek. Ezt csak azért mondom, hogy lássák, a Magyarországi Pszichoanalitikus Egyesületnek milyen magas igény szintje volt [...]” (Javorniczky 1990). Az 1930-as években megfigyelhető a tagok végzettség szerinti összetételének egységesülése. Az 1930-as évek második felére egyre kevesebb olyan tagja volt az egyesületnek, aki nem művelte professzionálisan a pszichoanalízist. 1939-ben az egyesület 28 tagjából 23 orvosi végzettséggel rendelkezett: az öt nem-orvos tag még 1914 és 1928 között csatlakozott az egyesülethez. Ez azt jelenti, hogy 1928 után csak orvos került a magyar egyesületbe, amelynek tagjai zárt szakmai közösséget alkotnak. A tagok végzettség szerinti összetételéből is kitűnik, hogy az 1930-as évek végére a pszichoanalitikus egyesületek tagjainak elsődleges tevékenysége a gyógyítás lett.

A Független Orvosanalitikusok Egyesülete

A Nemzetközi Független Orvosanalitikusok Egyesületét a bécsi egyesületet 1912-ben – elvi és gyakorlati nézetkülönbségek és személyes ellentétek miatt – elhagyó szakadár, Wilhelm Stekel 1923-ban alapította meg (Stekelről lásd: Bos 2007, Hárs 2007). Az ortodox freudi és a stekeli irányzat közötti eltérések (pl. az aktuális konfliktus szerepe, a parapatikus/neurotikus tünetek lelki konfliktusra való visszavezetése, az ösztöntan, a bipolaritás törvénye, az aktív technika kérdésében) ellenére Stekel hívei önmagukat mindvégig freudistaként és pszichoanalitusként határozták meg, ami Magyarországon is komoly viták forrása lett.

A Stekel-féle egyesület összetétele a freudista szervezetek többségétől abban különbözött, hogy azon az alapon, hogy a pszichoanalízist orvosi szakmának tekintették, az egyesület rendes és rendkívüli tagjai kizárólag orvosok lehettek, nem-orvos végzettségűek csak pártoló tagként csatlakozhattak. A független orvosanalitikusok egyesülete a tagok minőségét és mennyiségét illetően is összemérte magát a Freud-féle egyesülettel: Stekel egy 1924-ben írt levelében nem mulasztja el közölni Freuddal, hogy a független orvosanalitikusok egyesületének „mintegy 60 tagja van”, mégpedig azért, „mert a kutatás egyéni szabadságát nem korlátozzák” (idézi Bos 2007: 195). 1925-ben írt pszichoanalízis-történetében pedig büszkén hirdeti, hogy „[a]z orvosok többsége az én oldalamon áll. A független orvosanalitikusok egyesületében, bár még csak két éves, máris több orvos van, mint a régi, Freud-féle szervezetben. A bécsi analitikus egyesület 41 tagjából 13-an (!) laikus analitikusok!” (Stekel 2005: 126).

A magyarországi fiókegyesület megalakulásáról és további történetéről a rendelkezésre álló hivatalos dokumentumok hiányában leginkább a korabeli sajtóból tájékozódhatunk¹⁴. A személyes ellentétek szerepe a magyarországi egyesület lérejöttében is nagy szerepet játszottak: a fiókegyesület alapítója ugyanis a MPE renegátja, a Ferenczi által 1923-ban elhajtott Feldmann Sándor (Lásd: Hárs 2007). Feldmann kétévi izolált működés után (Feldmann 1925: I) előbb a Független Orvosanalitikusok Nemzetközi Egyesületéhez csatlakozott, amelyben pl. már Ornstein Lajos is aktívan tevékenykedett, majd 1927 decemberében többedmagával megalakította a Nemzetközi Független Orvosanalitikusok Egyesületének magyarországi

14. A Freud-Ferenczi-levelezés alapján eddig arra lehetett következtetni, hogy a Független Orvosanalitikusok Magyarországi Egyesülete 1925-ben alakult meg, hiszen Ferenczi 1925 októberében írta körlevelében: „Az általunk elhajtott Feldmann doktor most Stekelnek adta el magát, s megalapította az ő »Független Pszicho-Analitikus Egyesület«-ének itteni fiókegyesületét” (Freud/Ferenczi 2005: 66). A magyarországi egyesület valójában csak két évvel később alakult meg, de Feldmann 1925-ben „kétévi izolált működés után” lépett ismét a nyilvánosság elé (*Az ideges félelem* című könyvével).

csoportját, 'Magyarországi Független Orvosanalitikusok Egyesülete' néven.¹⁵ Az egyesület titkára Gartner Pál¹⁶, jegyzője Hajnal Richárd, pártoló tagjai Justus Pál és Nagy Lajos írók. Céljaul a "Freud által alapított és Stekel által a gyakorlat számára revideált lélekelemző tudomány" művelését és "orvosok, pedagógusok, kriminológusok, stb" közötti propagálását határozta meg (*Új pszichoanalitikai egyesület 1927*: 7). A fiókegyesület rendes és rendkívüli tagjai is csak orvosok lehettek, de pártoló tagként az egyesület külön e célra rendezett ülésein részt vehettek "olyan nem orvos érdeklődők, akik hivatásuk révén a lélekelemzéssel valamelyes kapcsolatban állanak" (Uo.).

A Független Orvosanalitikusok tagjai intenzív publicisztikai tevékenységet folytattak, számos népszerűsítő előadást és szemináriumot tartottak, amelyek többsége nem csak orvosoknak szólt, hanem a társadalom szélesebb rétegeit szólította meg. Az egyesület *Lélekkutatás* címmel saját folyóiratot is indított, Feldmann Sándor szerkesztésében, amely négy éven át, 1929-től 1932-ig jelent meg. A *Lélekkutatás* nem orvosi szaklap volt, hanem „pszichoanalitikai, orvosi, társadalomtudományi, kriminológiai és pedagógiai szemle”, amely a pszichoanalízist mint szellemi mozgalmat figyelemmel kísérő szakorvosok, gyakorló orvosok, szociológusok, pedagógusok, jogászok és művészek számára egyaránt íródott. Az 1930 őszi előadásciklus alkalmával az érdeklődők köréből „Lélekkutatás barátai” néven önálló csoport is alakult, „azzal a tudományos és etikai célzattal, hogy az orvosanalitikusok szerkesztésében megjelenő *Lélekkutatás* című negyedévi tudományos folyóiratot, hűen a lap eredeti céljához, a modern lélektan iránt érdeklődőkhöz közelebb vigye és az orvosanalízissel határos általános lélektani kérdések [...] irodalmi feldolgozásában támogassa” (*Orvosanalitikai előadások*, 1930: 13).

Az egyesület pontos, évekre lebontott taglistája sajnos nem áll rendelkezésre, a hozzáférhető források alapján az egyesület valaha volt tagjainak 13 főt számláló névsora rekonstruálható (Lásd: melléklet). Az egyesület viszonylag fiatal volt, Feldmann és Ornstein 1890-ben, Pollák Konstantina Szilárdka 1896-ban született, Gartner 1900-ban, Rajka 1901-ben, Szinetár 1902-es születésű volt. Az egyesületnek vidéki tagjai is voltak: Ornstein Lajos bel- és idegyógyász Debrecenben élt, Rapaport szegedi volt. Kutatási terület tekintetében is változatos képet mutat az egyesület: foglalkoztak a pár- és pályaválasztás lélektanával (Décsi, Ornstein), a babonák eredetével (Décsi), a pszichoanalízis jelentőségével a jogtudományban (Balázs), az orvosanalízis és a feminizmus kapcsolatával (Pollák), a szervi betegségek lelki okaival és az orvosi intuíció szerepével (Ornstein), az impotenciával (Décsi), többen kriminológiai kérdésekkel, a bűnözés lélektanával (Feldmann, Gartner, Décsi, Balázs).

A sajtóból derül ki az is, hogy az egyesület feltehetően az 1932-es év végén ketté vált. Feldmann elnöklétével működött tovább a Nemzetközi Egyesület hivatalos csoportja és egy különálló csoport Gartner Pál elnöksége alatt (Somogyi 1933: 9). A Feldmann-féle egyesület 1933 januárjában tiszteletbeli elnökévé választotta Décsi Imrét, titkára Kerényi János orvos lett, és tagja maradt Rapaport Samu. A hivatalos egyesületből kivált Gartner-féle csoport először 1932 októberében kerül említésre a sajtóban Analitikus Orvostársaság néven¹⁷, tagjai Balázs Dezső, Gartner Pál, Hajnal Richárd (mint titkár), Szalay Károly és Szinetár Ernő (*Lelkészek és orvosanalitikusok kongresszusa*, 1932: 7). Feldmann az egyesület elnöki posztját Ferenczi 1933-ban bekövetkezett haláláig biztosan ellátta, neve ezt követően az egyesülettel összefüggésben nem szerepel. 1933-ban – ismeretlen okokból – Pollák Konstantina is kivált az egyesületből. Décsi Imre csatlakozott Gartner köréhez, amely a sajtóbeli adatok alapján továbbra is folytatta működését: az Aktív Analitikus Orvosok Szemináriumában 1934-ig tartottak előadásokat. A sajtóforrások alapján valószínű – 1934-ben a "magyar stekeliánusok nevében" felköszöntőt mondtak Stekelre –, hogy G.[artner] Szöllösi Magda és ifj. Nagy Endre is csatlakoztak az egyesülethez (Ifj. Nagy 1934: 4).

15. Az egyesület megalakulását több napilap (a *Népszava* és az *Ujság*) hírül adta, innen tudhatjuk az alapítás hozzávetőleges időpontját. (*Új pszichoanalitikai egyesület 1927*, 7)

16. Gartner Pál (1900-1975): idegyógyász. A Független Orvosanalitikusok Egyesületének tagja, 1933-tól elnöke. 1936-tól 1939-ig a Swartzer-intézet igazgató főorvosa. Közreműködő Szirmai Rezső *Fasiszta lelkek* című könyvében.

17. Az egyesület a sajtóban több néven szerepel, pl. Magyar Analitikus Orvostársaság vagy Orvosanalitikai Társaság néven.

Az egyesület megszűnésének pontos időpontja nem ismert, mindenesetre 1936-os források még az aktív analitikusok elnökeként említik Gartnert. Az egyesület tagjai közül többen az ortodox freudi irányzat felé fordultak. Pl. Farkasházi Menyhért, aki meglehetősen rövid ideig volt a Feldmann-féle egyesület tagja, Bálint Alice-nél nyerte kiképzését, ill. Hermann Imréhez járt kontroll-analízisbe (Farkasházi 1984, 159)¹⁸. Rajka Tibor 1931-ben adott elő utoljára az orvosanalitikusok szemináriumában, ezt követően – Ferenczi tanácsára – Révész Lászlóhoz járt analízisbe és az 1930-as évek végére a MPE tagja lett (Szönyi 2006: 170). Maga Feldmann 1938 októberében előadást tartott a MPE-ben, 1939-ben a neve is újra szerepel a MPE taglistáján, USA-beli lakcímmel. Szinetár Ernő is 'jónak látta', ha szerez "ortodox pszichoanalitikus sajátélményt is": az 1930-as években "néhány éven át Bálint Alicehoz, majd [...] Bálint Mihályhoz", később Révész Lászlóhoz járt analízisbe (Szinetár 1984: 158).

Viták a pszichoanalízis és a pszichoanalitikusság értelmezéséről a magyarországi sajtóban.

Az ortodox freudi irányzat képviselőire általában jellemző volt, hogy roppant érzékenyen reagáltak arra, ha a Freudtól elszakadt, ill. vele összekülönbözött hívei „is a pszichoanalízis áruvédjegyét használták törekvéseik megjelölésére” (Harmat 1994: 212). Magyarországon a pszichoanalitikusság értelmezéséről folyó vita kiélesedése közvetlen következménye a két egyesület fő reprezentánsa – Ferenczi és Feldmann – közötti kölcsönhatásnak.

A 'pszichoanalitikus' megjelölés jogát a Nemzetközi Pszichoanalitikai Egyesület kizárólag a saját tagjai számára tartotta fenn, egyéb esetben az illetéktelen használatnak minősült. Fölöttébb nyilvánvaló és a különböző analitikus iskolák képviselői által egységesen elítélendő volt az illetéktelen használat pl. a magukat pszichoanalitikusnak kiadó kuruzslók esetében, akik jelentős károkat okozhattak gyanútlan pácienseik egészségében. Számos példa akad ilyen esetekre a korabeli napisajtóban is, ezek közül most csak egy, különösen nagy feltűnést és sajtóvisszhangot keltett esetet mutatok be, amelyben kiemelt szerepe volt a 'pszichoanalízis' név illetéktelen használatának.

1927 szeptemberében egy különös véletlen¹⁹ folytán derült fény az akkor már hónapok óta körözött Kolumbusz utcai revolveres zsaroló kilétére: a tettes Kornis Ignác ideggyógyorvos. A vád ellen azzal védekezett, hogy nem rablótámadásról, hanem tudományos kísérletekről van szó: „mint ideggyógyorvos kísérletet végzett, hogy pszichoanalitikai alapon [...] megvizsgálja az embereket” (P.Á. 1927: 9-10). A pszichoanalízis általános megítélése szempontjából nem szerencsés, hogy a napisajtó a „Freud-elmélet alapján” történt zsarolást emleget, s magát Kornist is nemegyszer pszichoanalitikusnak nevezi (pl. *Nagyszabású kommunista szervezkedést leplezett le...* 1927: 12-13), Kornis felesége pedig a pszichoanalízist okolja a történetért.²⁰ Két napilap, a *Pesti Napló* és az *Esti Kurír* is szakemberhez fordult bővebb felvilágosításért: Feldmann Sándorhoz, a pszichoanalitikushoz.²¹ Feldmann „mint gyakorló pszichoanalitikus” a *Pesti Naplónak* adott nyilatkozatában tisztázza a pszichoanalízisnek az ügyben játszott szerepét: „Lehetetlen és bosszantó dolog, hogy ma már

18. Farkasházi 1930 őszi bekapcsolódott az orvosanalitikusok előadásciklusába, de a sajtóban ezt megelőzően szerepel a neve az egyesülettel összefüggésben, amelyből 1931-ben kilépett, és a freudi irányzat felé fordult (Harmat 1994: 212).

19. Kornis a bécsi *Rote Fahne* szerkesztőségében, ahol saját nevén mutatkozott be, a csepeli Weisz Manfréd löpőgyár felrobbantására ajánlkozott és ehhez megfelelő technikai segítséget kért. Az ajánlatot a *Rote Fahne* szerkesztősége módfelett különösnek találta, s ezt jelentette a bécsi rendőrségnek, amely értesítette a budapesti rendőrfőkapitányságot, ahol feltűnt, hogy a Kornisról adott személyleírás megegyezett a már hónapok óta körözött Kolumbusz utcai zsarolóéval. A rendőrség Andrassy úti bérlakásában – ahol orvosi praxisát is folytatta – fogta el. Később megállapították, hogy Kornis semmilyen kommunista mozgalomban nem vett részt. (*Kornissal és Bartókkal* 1927: 4)

20. „Nem értem, nem tudom, hogy mi történhetett. A pszichoanalízis tette tönkre. Azt mondta, hogy mást csak úgy tud analizálni, ha előbb önmagával van tisztában. Azt tanulmányozta, hogy meddig viselhet el egy ember valamilyen idegizgalmat, mikor mondják fel az idegek a szolgálatot” (P.Á. 1927: 9-10.).

21. Arról csak találgathatunk, hogy volt-e ebben szerepe annak a ténynek, hogy Ferenczi 1927 szeptemberében nem tartózkodott Magyarországon – éppen Freudnál vendégeskedett a Semmeringben.

boldog-boldogtalan analitikusnak nevezi magát. A vadanalitikusok, a kalózanalitikusok és a kuruzslóanalitikusok hatalmas táborra kezd rászabadulni a beteg társadalomra, diszkreditálván ezzel a becsületes, tanult és erkölcsi testületekbe tömörült orvos- és laikus analitikusokat. Két fórum áll ma erkölcsi hátfalként a komoly pszichoanalitikus mögött, ha szükségesnek tartja, hogy munkáját, működését és egyéniségét ellenőriztesse: az egyik a Freud vezetése alatt álló Internationale Psychoanalytische Vereinigung, a másik pedig – vezérük Stekel – a Vereinigung Unabhängiger Ärztlicher Analytiker. Ezek teljes erkölcsi felelősséget vállalnak tagjaik munkájáért. Kornis doktor egyikhez sem tartozott, az ő ügye tehát csupán a rendőrség, nem pedig a pszichoanalízis ügye” (*Mit mondanak az idegorvosok...* 1927: 4.).

Nyilatkozatában Feldmann mint a 'pszichoanalitikus' név használatára kizárólagos jogosultakként a Freud- és a Stekel-féle nemzetközi egyesületek tagjait jelöli meg, amelyek erkölcsi hátfalként állnak a pszichoanalitikus mögött, s elhatárolja a pszichoanalízist a Kornis-ügytől.

Előfordultak azonban kevésbé egyértelmű esetek is. A 'hivatalos', ortodox pszichoanalízis szemszögéből egyöntetűen illetéktelen használnak minősültek mindazon orvosok is, akik nem tartoztak a Nemzetközi Pszichoanalitikai Egyesület egyetlen tagszervezetéhez sem, mert kizárták őket, vagy be sem léptek, vagy egy másik analitikai iskola egyesületében tevékenykedtek.

Magyarországon a magukat pszichoanalitikusként definiáló orvosanalitikusok, legelsősorban a MPE renegátja, Feldmann Sándor tevékenysége, ill. Ferenczi arra való válaszreakciói nyomán élesedett ki a „pszichoanalízis” név illetéktelen használatáról folyó vita.

Feldmann Sándor tevékenysége indította Ferenczi a „psychoanalysis” név illetéktelen használatát című nyilatkozata közzétételére is. Ezt Freudnak írt levele is megerősíti: „Bizonyára emlékszik még az utálatos Dr. Feldmannra [...] óriási mennyiségű Stekellel és Adlerrel cicomázott tudománytalan nyomtatványt terjeszt, amelyet pszichoanalízisnek ad ki. Vettem a bátorságot, hogy ez ellen úgy az Ön, mint a saját nevemben tiltakozzam, minthogy (miként a British Medical Association) a tisztán freudi analitikusoknak tartottam fenn a jogot arra, hogy pszichoanalitikusnak nevezzék magukat” (Freud/Ferenczi 2005: 236-237).

Ferenczi 1929. december 29-én kelt, 1930. január 5-én megjelent nyilatkozatában a „hivatalos” pszichoanalízis által képviselt álláspontot fogalmazza meg: „illetéktelen és jogosulatlan dolog a Freud által használt 'pszichoanalízis' nevet a nem tisztán freudi gyógyító és vizsgáló módokra alkalmazni. [...] [Ú]gy Freud, mint a magam nevében tiltakoznom kell az ellen, hogy pszichoanalízisnek nevezzék azt az individual pszichológiából és Stekel tudománytalan fantazmáiból összeszúrt levet, amellyel Freud lelkiismeretes tanításainak óvatosan felépített konstrukcióját újabban nálunk is felöntik, hogy aztán ezt a minden eredetiség nélküli zagyvaságot mint 'lélekelemzést' tálalják az orvosi és a laikus közönség elé” (Ferenczi 1930a, 19, idézi Freud/Ferenczi 2005: 237).

Ferenczi nyilatkozata nem maradt válasz nélkül: „A mi módszereink is analitikusak maradtak és mivel az analitikai mikroszkópon keresztül mást is látunk, mint Freud és Ferenczi, csak az elvakult fanatizmus és tudományos szervilizmus merészselheti tőlünk a név használatának jogosultságát megtagadni. [...] Először és utoljára reagálok Ferenczi támadásaira. Nincs időm, sem kedvem, hogy Ferenczi elintézetlen 'lelki konfliktusaival' foglalkozzam. Jöjjön el hozzám analízisre és látni fogja, hogy a megjavított technikával mennyire sikeresebben lehet azt a testvérkomplexumot elintézni, melynek elintézésében elvbarátai is kételkednek.” (Feldmann 1930, idézi Freud/Ferenczi 2005: 242)

Ferenczi a vita lezárásaként még egyszer tiltakozik Feldmann kijelentése ellen, s úgy tűnik, a vita egyelőre holtpontra jutott, amint ezt Freuddal is tudatja: „Mint várható volt, Feldmann pimaszul válaszolt, s nem kíván lemondani a jogáról, hogy pszichoanalitikusnak nevezze magát. Ez ellen még egyszer tiltakoztam, de a személyeskedésben, ahová csábított, nem követtem, s válaszomban csak ennyit mondtam: 'Feldmann merészkedik személyes térére vinni a vitát, holott nagyon jól tudja, mily tekintetek tartanak vissza attól, hogy róla véleményemet nyilvánosságra hozzam.' Tovább nem mehettem az analitikus-orvosi titoktartás

megsértése nélkül. Azt hiszem, a provokációjának éppen ez lett volna a célja, hogy aztán mintegy hérosztratoszi módra magával rántsza az egész pszichoanalitikus mozgalmat” (Ferenczi 1930b, Freud/Ferenczi 2005: 242).

A vita a *Gyógyászat* hasábjain kívül, egy másik, nem szakmai szinten is folyt: a napisajtóban. Ferenczi a sajtónak adott számos nyilatkozatában megragadta az alkalmat arra, hogy Feldmanntól és egyesületének tagjaitól a pszichoanalízist élesen elhatárolja, oly módon azonban, hogy magát Feldmann egyetlen alkalommal sem nevezte meg. A következőkben néhány példán keresztül mutatom be Ferenczinek a pszichoanalízis név illetéktelen használata elleni fellépését.

Feldmann tevékenységére Ferenczi először 1926 májusában reagál, amikor a Freud-ünnepély kapcsán megemlíti a sok visszaélést, „amit egyesek pszichoanalízis címe alatt elkövetnek” (*Ferenczi Sándor a ma délutáni Freud-ünnepéről*, 1926: 8).

Ferenczi legközelebb 1928 februárjában a rivális pszichoanalitikus iskolák terjedése kapcsán hangsúlyozta az ortodox freudi irányzat tisztán tartásának szükségességét: „Hiba volna azonban a félúton megakadókát vagy onnan visszafordulókat egy sorba helyezni magával a pszichoanalitikus tudománnyal, melynek salakmentes tisztántartására és kiépítésére alakultak meg világszerte a Freud szellemében működő társulatok (*A pszichoanalitikus tanításokkal szemben...*, 1928: 6).

Leghatározottabb állásfoglalása az ügyben 1929. márciusában – tehát még a *Gyógyászatban* lefolyt vita előtt – hangzott el, abból az alkalomból, hogy a MPE kommunikét tett közzé, „amelyben felhívja a nyilvánosságot, hogy mindenféle magántudósok és konfuzus filozófiai irányzatok felveszik a pszichoanalízis nevet és ilyen címen előadásokat tartanak a pszichoanalízis tudományos tekintélyének felhasználására (*A freudisták tiltakoznak az ellen, hogy* 1929: 9). Ferenczi a független orvosanalitikusokra és Feldmannra mint „konfuzus lélektani irányzatok” terjesztőire utal, akik a 'pszichoanalízis' nevet „saját személyük vagy irányzatuk propagálására használják fel” (Uo.). A 'pszichoanalízis' illetéktelen használata tudományos szempontból azért vitatható, mert „kevés köze van ahhoz, amit Freud alkotott”, gyakorlati szempontból kifejezetten ártalmas, ezenfelül „erkölcsi felelősség is jár a pszichoanalízis alkalmazásával” (Uo.). Ferenczi Feldmann ezúttal sem nevezi nevén, de pontos jellemzést ad róla: „Eddig csak egyetlen esetről tudok, ahol szükségesnek bizonyult egy tagnak megbízhatatlanság miatt való kizárása, aki természetesen sietett a kirekesztés kényszerű függetlenségét hangos propagandára felhasználni. Magyarországon már lezajlott a pszichoanalízisnek az a korszaka, amikor túlságosan divatos volt és komolyság nélküli társasszórakozás számba ment” (Uo.). Ferenczi a MPE tevékenységét élesen elhatárolta az általa 'feldmannizmus'-nak nevezett jelenségtől: „Akik most is behatóan foglalkoznak a Freud-féle analízissel, azoktól az ilyen hangos propagandára való hajlandóság távol áll. Az egyesület tagjai csendben dolgoznak és csak ritkán és komoly előadásokkal fordulnak a nagyközönséghez” (Uo.).

A fenti példákból kitűnik, hogy az ortodox freudi irányzat képviselőinek felfogásában a 'pszichoanalízis' név mint Freud szellemi alkotása egyfajta szerzői jogi védelem alatt áll, amelynek használata csak Freud engedélyezése, azaz a Nemzetközi Pszichoanalitikai Egyesületben való tagság ellenében lehetséges. A 'pszichoanalízis' név illetéktelen bitorlásával szembeni harcias magatartás Freudtól ered, aki már 1914-ben is határozottan fellépett a jogosulatlan név-bitrolók ellen: „[m]ég ma is, amikor már régen nem magam vagyok az egyetlen pszichoanalitikus, jogosult az az álláspontom, hogy nem tudhatja senki jobban, mint én, mi a pszichoanalízis, miben különbözik a lélekkutatás más módjaitól, és mit kell ezzel a névvel jelölni, illetve mit kell helyesebben másképp elnevezni” (Freud (1993: 67).

Összegzés

Az 1910-es években a pszichoanalitikus egyesületek tagjai nem egy adott szakma képviselői voltak: érdeklődésük és a pszichoanalízis iránti elkötelezettség fűzte őket egygyé. Az egyesületek tagjainak nagy része nem volt pszichoanalitikus. Az 1920-as években a pszichoanalízis az intézményesüléssel falakat húzott maga köré, ezzel erősítette magát az akadémiai pszichológia felől érkező fenyegetésekkel és az egyesületek közötti belső rivalizálással szemben. A falak azonban nem csak védtek, hanem zártak is: a pszichoanalízis mozgalmi jellegével együtt fokozatosan elveszítette nyitottságát, a pszichoanalitikus egyesületek zárt, a kezdetekhez képest nehezebben hozzáférhető szakmai szövetségekké váltak. A nem-orvosi (pedagógiai, szellemtudományi) pszichoanalízis jelentősége az 1930-as évek végére a háttérbe szorult. A pszichoanalitikus egyesületek tagjainak elsődleges tevékenysége a gyógyítás lett. Pedig a pszichoanalízis legnagyobb gondolkodói azt vallották, hogy – Ferenczi Sándor szavaival – „a pszichoanalízis *korántsem pusztán orvosi mesterség*, hanem mint a pszichológiának egyik kutatási módja, az összes szellemi tudományok kutatóit kell, hogy foglalkoztassa” (Ráskay 1926, 4.).

A pszichoanalízis történetének egy meghatározó időszakában, 1927 és 1933 között Magyarországon két egyesület (a Magyar Pszichoanalitikai Egyesület és a Független Orvosanalitikusok Egyesülete) működött, amelynek tagjai pszichoanalitikusként definiálták magukat, és a magyarországi pszichoanalízis-történet szempontjából mindkét egyesület tagjainak tevékenysége meghatározó. A két egyesület, illetve Ferenczi és Feldmann szembenállása is jó példa arra, hogy a pszichoanalízis különböző iskolái és az egyes egyesületek közötti versengés személyes konfliktusokon alapult, nem tudományos nézeteltéréseken. A két pszichoanalitikus egyesület és azok tagjai közötti kölcsönhatások nélkül a klasszikus freudi pszichoanalitikus iskola története is másként alakult volna, Magyarországon is. Ezen kölcsönhatások során vált szükségessé a pszichoanalízis és a pszichoanalitikus önmeghatározása, amelyre számos példát kínál a korabeli sajtó is.

Mit jelentett a pszichoanalízis, és ki kit tekintett pszichoanalitikusnak a II. világháború előtti Magyarországon? Ez egyesületek szerint, sőt az egyes egyesületeken belül is a tagok definíciói és ön-definíciói szerint különböző volt. Mindettől függetlenül érvényesnek kell tekintenünk a tanulmány mottójának lényegét: a magyar pszichoanalitikus akkoriban világmárka volt.

Irodalom

- A freudisták tiltakoznak az ellen, hogy „magántudósok és konfuzus filozófiai irányzatok” visszaéljenek a „pszichoanalízis” névvel.* In: Esti Kurir, 1929. március 24., 69. szám: 9.
- A pszichoanalitikus tanításokkal szemben már csupán nálunk van elzárkózottság. Ferenczi Sándor dr. előadás-sorozata.* In: Ujság, 1928. február 7., 30. szám: 6.
- BORGOS, A.: *Elhárító mechanizmusok. Pszichoanalízis és politika találkozásai Hajdu Lilly életútjának tükrében.* In: Thalassa (20) 2009, 1: 21–46 <https://doi.org/10.3366/pah.2001.3.2.153>
- BOS, J. (2001). *Notes on a Controversy: The Question of Lay Analysis.* In: Psychoanalysis and History, 3(2):153-169.
- BOS, J. & GROENENDIJK, L.: *The Self-Marginalization of Wilhelm Stekel: Freudian Circles Inside and Out.* (With contributions by Johan Sturm and Paul Roazen). New York, Springer, 2007.
- ERŐS, F.: *A pszichoanalízis és a budapesti egyetem 1918-19-ben. Háttér és kronológia.* In: Pszichoanalízis és kulturális emlékezet. Budapest, Józsoveg, 2010. 85-103.
- ERŐS, F.: *Ferenczi Sándor professzori kinevezése: háttér és kronológia.* Thalassa (20), 2009, 4: 3-28.
- ERŐS, F.: *A pszichoanalízis és a közép-európai értelmiségi emigráció a huszadik század első felében.* Kritikaonline, 2013. szeptember-október. http://www.kritikaonline.hu/kritika_13szept-okt_eros.html#2

- ERŐS, F.: *Psziché és hatalom. Esszék és tanulmányok.* Budapest, Kalligram Kiadó, 2016.
- FARKASHÁZI, M.: *Találkozásaim Ferenczi Sándorral.* In: *Fórum*, 1984, 2. szám: 158-159.
- FELDMANN, S.: *Az ideges félelem és egyéb fejezetek a pszichopatológia köréből.* Budapest, Mai Henrik és Fia Kiadása, 1925.
- FELDMANN, S.: *»Válasz Ferenczi Sándor nyilatkozatára.«* (*Gyógyászat*, 1930. január 12. (70): 38.
- FERENCZI, S. (1911): *A pszichoanalitikus mozgalom történetéből.* In: *Lelki problémák a pszichoanalízis megvilágításában.* Dick Manó, Budapest, 1918: 138-150.
- FERENCZI, S. (1930a): *A "pszichoanalízis" név illetéktelen használata.* In: *Gyógyászat* (70), 1930. január, 1: 19.
- FERENCZI, S. (1930b): *Viszonzválasz Dr. Feldmann válaszára.* In: *Gyógyászat* (70), 1930. január, 2: 38.
- Ferenczi Sándor a ma délutáni Freud-ünnepéről és azokról, akik visszaélnék a pszichoanalízissel.* In: *Esti Kurir.* 1926. június 6., 125. szám: 8.
- FREUD, S.: *A "vad" pszichoanalízisről.* In: *Thalassa* (18) 2007, 1: 101-106.
- FREUD, S.: *A pszichoanalitikai mozgalom történetéhez.* In: *Sigmund Freud művei.* (Szerk.: Erős Ferenc) I. kötet: *Önéletrajzi írások.* Budapest, Cserépfalvi, 1993. 65-117.
- FREUD, S. (1926a): *Dr. Reik and the Problem of Quackery.* In: *The Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud, Volume XXI (1927-1931): The Future of an Illusion, Civilization and its Discontents, and Other Works:* 247-248.
- FREUD, S. (1926b): *The Question of Lay Analysis.* In: *The Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud, Volume XX (1925-1926): An Autobiographical Study, Inhibitions, Symptoms and Anxiety, The Question of Lay Analysis and Other Works:* 177-258.
- FREUD, S. – EITINGON, M.: *Briefwechsel 1906-1939.* (Szerk.: Michael Schröter.) Tübingen, edition diskord, 2004.
- FREUD, S. – FERENCZI, S.: *Levelezés I/1-III/2.* (Szerk.: Ernst Falzeder, Eva Brabant, Patrizia Giampieri-Deutsch, André Haynal, Erős Ferenc és Kovács Anna) Budapest, Thalassa Alapítvány–Pólya Kiadó, 2000-2005.
- GIEFER, M. (2007): *Das Korrespondenzblatt der Internationalen Psychoanalytischen Vereinigung (1910 – 1941).* Elektronische Version (Készítette: Michael Giefer.), 2007. http://www.luzifer-amor.de/fileadmin/bilder/Downloads/korrespondenzblatt_1910-1941.pdf
- HARMAT, P.: *Freud, Ferenczi és a magyarországi pszichoanalízis. A budapesti mélylélektani iskola története, 1908-1993. Második, átdolgozott és bővített magyar nyelvű kiadás.* Budapest, Bethlen Könyvkiadó, 1994.
- HÁRS, GY. P.: *A bécsi és a budapesti Stekel arcai a Freud-Ferenczi levelezésben.* In: *Thalassa* (18) 2007, 2-3: 97-120.
- HÁRS, GY. P.: *A „vörös Róheim”.* In: *Thalassa* (20) 2009, 4: 45–74.
- JAVORNICZKY, I.: *Oral history.* [Beszélgetés Székács-Schönberger Istvánnal.] Kézirat, 1990.
- Kornissal és Bartókkal ma eljátsszák a Kolumbus uccában a zsarolási jelenetet.* In: *Az Est*, 1927. szeptember 6., 201. szám: 4.
- JONES, E.: *Sigmund Freud Life And Work, Volume Three: The Last Phase 1919-1939.* London, The Hogarth Press, 1957.
- Lelkészek és orvosanalitikusok kongresszusa.* In: *Ujság*, 1932. október 4., 222. szám: 7.
- Mit mondanak az ideg orvosok dr. Kornis 'tudományos' kísérletéről?* In: *Pesti Napló*, 1927. szeptember 4. 200.sz.: 12.
- NAGY (ifj.), E. (1934): *Hitler és Sztálin a lélektan megvilágításában. Wilhelm Stekel Budapesten.* In: *Ujság*, 1934. január 31., 23. szám: 4.
- Nagyszabású kommunista szervezkedést leplezett le a rendőrség és közben elfogta a Kolumbusz-utcai zsarolót.* In: *Budapesti Hírlap*, 1927. szeptember 4., 200. szám: 12-13.

Ó., É.: *Négy gazdag amerikai asszony a pesti pszichoanalitikusnál.* In: Az Est, 1930. november 20., 264. szám: 7.

Orvosanalitikai előadások. Ujság (1930. október 12.), 232. szám: 13.

P., Á.: *Szélhámosság vagy pszichoanalízis? Kornis Ignác, a fantasztikus szélhámos, mű-kommunista, bűnügyi lélekűvár, Kolumbus-uccai zsaroló és idegorvos beismerő vallomást tesz.* In: Pesti Napló, 1927. szeptember 4., 200.sz.: 12.: 9-10.

RÁSKAY, L.: *Kuruzslás-e a pszichoanalízis, ha nem orvos alkalmazza?* In: Pesti Napló, 1926. július 15., 77. évf. 157. sz.: 4.

SCHRÖTER, M.: *Die »Eitingon-Kommission« (1927-1929) und ihr Entwurf einheitlicher Ausbildungsrichtlinien für die IPV.* In: Jahrbuch für Psychoanalyse, 45:173-231.

SILAGI, D.: *Adalékok a "Pszichoanalízis - magyarországi vonatkozások" témához.* In: Thalassa (20) 2009, 1: 79-91.

SOMLYÓ, Z.: *Ferenczi Sándor - a pszichoanalízis térhódításáról. Beszélgetés Ferenczi Sándorral a pszichoanalitikus intézetekről.* In: Thalassa, 1991(2)/1: 89-90.

SOMOGYI: *Stekel professzor, a pszichoanalitikai terápia úttörője ma délután Budapestre érkezett.* Esti Kurir, 1933, február 22., 43. szám: 9.

STEKEL, W.: *On the History of the Analytical Movement.* Psychoanalysis and History, 7 (2005): 99-130.
<https://doi.org/10.3366/pah.2005.7.1.99>

SZINETÁR, E.: *Ferenczi Sándorra emlékezve.* In: Fórum, 1984, 2. szám: 157-158.

SZÖNYI, G.: *Emlékezés Rajka Tiborra.* In: Thalassa (17) 2006, 1: 169-171.

Új pszichoanalitikai egyesület. Népszava, 1927. december 20., 288. szám: 7.

Z. BEKE, Á.: *Az ideges ember titka. Az idegbajok új gyógymódja. — Alfred Adler individuálpaszichológiája.* In: Pesti Napló, 1925. november 3., 248. szám: 22.

Melléklet:

Pszichoanalitikus egyesületek tagjai Magyarországon, a budapesti helyi csoport / Magyarországi Pszichoanalitikai Egyesület tagjai 1913 és 1939 között²²

1913. május:

1. Dr. Ferenczi Sándor, orvos
2. Dr. Hollós István, orvos
3. Ignótus (Veigelsberg) Hugó, költő, publicista
4. Dr. Lévy Lajos, orvos
5. Dr. Radó Sándor, orvos

1914. január 1.:

1. Dr. Ferenczi Sándor, orvos
2. Dr. Hárnik Jenő, orvos
3. Dr. Hollós István, orvos
4. Ignótus (Veigelsberg) Hugó, költő, publicista
5. Dr. Lévy Lajos, orvos
6. Dr. Radó Sándor, orvos
7. Dr. Szilágyi Géza, jogász, költő, publicista

²² A taglisták forrása a Korrespondenzblatt. A bemutatott taglisták esetében – ahol rendelkezésre állt – a lista létrehozásának időpontja is szerepel, mert a taglisták egy adott éven belül is változhattak a kilépések, halálozások, tagfelvételek stb. miatt.

1918. december 31.:

1. Dick Manó, Budapest, könyvkereskedő
2. Dr. Eisner Manó, ügyvéd
3. Dr. Fazekas A., nincs adat
4. Dr. Felszeghy Béla, jogász
5. Dr. Ferenczi Sánfor, orvos
6. Dr. Tószegi Freund Antal, sörgyáros, serfőző mester, kémikus, a filozófia doktora
7. Dr. Hárnik Jenő, orvos
8. Dr. Hollós István, orvos
9. Ignotus (Veigelsberg) Hugó, publicista, író, költő, esztéta
10. Dr. Morton Jellinek, szabadúszó
11. Dr. Lévy Lajos, orvos
12. Dr. Pfeifer Zsigmond, orvos
13. Dr. Radó Sándor, orvos
14. Dr. Révész Erzsébet, orvos
15. Dr. G. Róheim, etnológus
16. Dr. G. Szilágyi, jogász, költő
17. Prof. Dr. Varga Jenő (Jevgenyij Varga), bölcsészdoktor, filozófus, középiskolai tanár, közgazdász, pék
18. Dr. Varjas Sándor, bölcsészdoktor, filozófus, 1918-tól egyetemi tanár

1919:

1. Dick Manó, könyvkereskedő
2. Dr. Eisler Mihály József, orvos
3. Dr. Eisner Manó, jogász
4. Dr. Feldmann Sándor, orvos
5. Dr. Felszeghy Béla, jogász
6. Dr. Ferenczi Sándor, orvos
7. Dr. Hárnik Jenő, orvos
8. Dr. Hermann Imre, orvos
9. Dr. Hollós István, orvos
10. Ignotus (Veigelsberg) Hugó, publicista, író, költő, esztéta
11. Dr. Morton Jellinek, szabadúszó
12. Dr. Melanie Klein, pszichoanalitikus (egyéb végzettség nincs; a Korrespondenzblattban mint gyógypedagógus szerepel)
13. Dr. Lévy Lajos, orvos
14. Dr. Pfeifer Zsigmond, orvos
15. Dr. Radó Sándor, orvos
16. Dr. Radó-Révész Erzsébet, orvos
17. Dr. Róheim Géza, etnológus
18. Dr. Szabó Sándor, jogász (ügyvéd)
19. Dr. Szilágyi Géza, jogász, költő
20. Storfer Adolf József, szabadúszó, publicista, (befejezetlen jogi, nyelvtudományi, filozófiai, pszichológiai tanulmányok)
21. Dr. Szilágyi Géza, jogász, költő

1921. november 1.:

1. Dick Manó, könyvkereskedő
2. Dr. Eisler Mihály József, orvos
3. Dr. Eisner Manó, jogász
4. Dr. Feldmann Sándor, orvos
5. Dr. Felszeghy Béla, jogász
6. Dr. Ferenczi Sándor, orvos
7. Dr. Hermann Imre, orvos
8. Dr. Hollós István, orvos
9. Ignotus (Veigelsberg) Hugó, publicista, író, költő, esztéta
10. Dr. Melanie Klein, pszichoanalitikus (Berlin)
11. Kolnai Aurél, filozófus, szociológus (Bécs)
12. Dr. Lévy Lajos, orvos
13. Dr. Pfeifer Zsigmond, orvos
14. Dr. Radó Sándor, orvos
15. Dr. Radó-Révész Erzsébet, orvos
16. Dr. Róheim Géza, etnológus
17. Dr. Szabó Sándor, jogász/ügyvéd (Zürich)
18. Dr. Szilágyi Géza, jogász, költő

1923. év vége:

1. Eisler Mihály József, orvos
2. Felszeghy Béla, jogász
3. Ferenczi Sándor, orvos
4. Hermann Imre, orvos
5. Hollós István, orvos
6. Kolnai Aurél, filozófus, szociológus (Bécs)
7. Lévy Lajos, orvos
8. Pfeifer Zsigmond, orvos
9. Radó Sándor, orvos (Berlin)
10. Róheim Géza, etnológus
11. Szabó Sándor, jogász (Zürich)
12. Szilágyi Géza, jogász

1925:

1. Eisler Mihály József, orvos
2. Dr. Felszeghy Béla, jogász
3. Dr. Ferenczi Sándor, orvos
4. Dr. Hermann Imre, orvos
5. Dr. Hollós István, orvos
6. Kolnai Aurél, filozófus, szociológus
7. Kovács Vilma, pszichoanalitikus
8. Dr. Lévy Lajos, orvos
9. Dr. Lóránd Sándor, orvos
10. Dr. Pfeifer Zsigmond, orvos
11. Dr. Révész László, orvos

12. Dr. Róheim Géza, etnológus
13. Dr. Szabó Sándor, jogász
14. Dr. Szilágyi Géza, jogász, költő

1927:

1. Bálint Alice, etnológus (matematikai tanulmányokat is folytatott)
2. Dr. Bálint Mihály, orvos, biokémikus, pszichológus
3. Eisler Mihály József, orvos
4. Dr. Béla v. Felszeghy, jogász
5. Dr. Ferenczi Sándor, orvos
6. Dr. Hermann Imre, orvos
7. Dr. Hollós István, orvos
8. Kovács Vilma, pszichoanalitikus
9. Dr. Lévy Lajos, orvos
10. Dr. Pfeifer Zsigmond, orvos
11. Dr. Révész László, orvos
12. Dr. Géza Róheim, etnológus
13. Dr. Szabó Sándor, jogász
14. Dr. Szilágyi Géza, jogász, költő

1931-1933:

1. Dr. Almásy Endre, idegorvos
2. Bálint Alice, etnológus
3. Dr. Bálint Mihály, orvos, biokémikus, pszichológus
4. Dr. Dubovitz Margit, orvos
5. Dr. Dukes Géza, jogász
6. Dr. Eisler Mihály József, orvos
7. Dr. Ferenczi Sándor, orvos
8. Dr. Hann-Kende Fanny, orvos
9. Dr. Hermann Imre, orvos
10. Dr. Hollós István, orvos
11. Kovács Vilma, pszichoanalitikus (egyéb végzettség nincs)
12. Dr. Lázár-Gerő Klára, orvos
13. Lévy Kata, pedagógus (gyógypedagógus, nevelési tanácsadó, szobrász, később pszichoanalitikus)
14. Dr. Lévy Lajos, orvos
15. Dr. Pfeifer Zsigmond, orvos
16. Dr. Révész László, orvos
17. Dr. Géza Róheim, etnológus
18. Dr. Rotter-Kertész Lillian, orvos
19. Dr. Szabó Sándor, jogász (Zürich)
20. Dr. Géza Szilágyi, jogász, költő
21. Dr. Szüts Gyula, orvos

1934-1937:

1. Almásy Endre, orvos
2. Bálint Alice, etnológus

3. Bálint Mihály, orvos
4. Dubovitz Margit, orvos
5. Dukes Géza, jogász
6. Eisler Mihály József, orvos
7. Hann-Kende Fanny, orvos
8. Hajdu-Gimes Lilly, orvos
9. Hermann Imre, orvos
10. Hollós István, orvos
11. Kovács Vilma, pszichoanalitikus
12. Lázár-Geró Klára, orvos
13. Lévy Kata, pedagógus
14. Lévy Lajos, orvos
15. Pfeifer Zsigmond, orvos
16. Révész László, orvos
17. Róheim Géza, etnológus
18. Rotter-Kertész Lillian, orvos
19. Szabó Sándor, jogász (ügyvéd), 1933-tól orvos
20. Szilágyi Géza, jogász
21. Szüts Gyula, orvos

1939:

1. Almásy Endre, orvos
2. Amar Renée, orvos
3. Bak Róbert, orvos
4. Dubovitz Margit, orvos
5. Dukes Géza, jogász
6. Eisler Mihály József, orvos
7. Feldmann Sándor, orvos (USA)
8. Hann-Kende Fanny, orvos (USA)
9. Hajdu-Gimes Lilly, orvos
10. Hermann Alice, orvos
11. Hermann Imre, orvos
12. Hollós István, orvos
13. Kardos Erzsébet, orvos
14. Kovács Vilma, pszichoanalitikus
15. Lázár-Geró Klára, orvos
16. Lévy Kata, pedagógus
17. Lévy Lajos, orvos
18. Petó Endre, orvos
19. Pfeifer Zsigmond, orvos
20. Rajka Tibor, orvos
21. Révész László, orvos
22. Róheim Géza, etnológus (USA)
23. Rotter-Kertész Lillian, orvos
24. Rubin-Färber Zelma, orvos
25. Schönberger István, orvos

26. Szabó Sándor, jogász/ügyvéd (Svájc)
27. Szilágyi Géza, jogász, költő
28. Szüts Gyula, orvos

I. Független Orvosanalitikusok Magyarországi Egyesülete

Az egyesület rendes tagjai:

1. Balázs Dezső
2. Décsi Imre
3. Farkasházi Menyhért
4. Feldmann Sándor
5. Gartner Pál
6. Hajnal Richárd
7. Kerényi János
8. Ornstein Lajos
9. Dr. Sándor Gyuláné, szül. Pollák Konstantina Szilárdka
10. Rajka Tibor
11. Rapaport Samu
12. Szalay Károly
13. Szinetár Ernő